

Asia: VN/36649/2023

Hallituksen esitys rikoslain 11 luvun muuttamiseksi (vakavien kansainvälisten rikosten kieltämisen kriminalisointi)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Syyttäjälaitos kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valmisteilla olevasta hallituksen esityksestä. Syyttäjälaitos katsoo uuden pykälän säätämisen lähtökohtaisesti vastaavan puitepäätöksen vaatimuksiin. Asiassa on kuitenkin syytä nostaa esiin eräitä lain soveltamisen kannalta keskeisiä kysymyksiä, jotka liittyvät paljolti 10 §:n kiihottamisrikoksen ja uuden 10 b §:n keskinäiseen suhteeseen ja niiden säädösteknisiin eroavaisuuksiin.

Ehdotuksen mukaan vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämistä koskeva uusi 10 b § olisi eräänlainen erityyssäännös suhteessa 10 §:ssä säädettyyn kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Säännösten keskinäinen soveltamisjärjestys kumman tahansa pykälän soveltuessa jää esityksen perusteella kuitenkin täsmentymättömäksi, ja sitä tulisi avata perusteluissa laajemmin.

Esitysluonnoksen johdantokappaleessa sekä luonnoksen perusteluissa viitataan säädettävän uuden rikoksen tekemiseen rikoslain 11 luvun 10 §:ssä yksilöidyllä rasistisella perusteella. Perustelutekstiä olisi toivottavaa selventää toteamalla, että rasistiselle perusteelle annetaan 10 §:ssä laaja merkitys, johon luetaan varsinaisten rasististen perusteiden lisäksi myös eräät muut viharikoksiksi luettavat perusteet, kuten vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen, vammaisuus sekä niihin rinnastettavat muut perusteet (HE 317/2010 vp. s. 41). Ilman selvennystä käytetty ilmaisu "rasistinen peruste" saattaa luoda lukijalle todellista suppeamman kuvan pykälän kattavuudesta.

Syyteoikeuden vanhentumisaika lasketaan rikoksen tekopäivästä. Jos rikolliseen tekoon sisältyy lainvastaisen asiointilan ylläpitäminen, alkaa syyteoikeuden vanhentumisaika vasta sellaisen tilan päättymisestä. Ehdotetun, tekotapaa koskevan muotoilun "joka julkisesti kieltää, puolustelee tai vakavasti vähättelee" todetaan esityksessä olevan väline- ja tekotapaneutraalin, mitä sinänsä voidaan pitää hyvänä lähtökohtana. Sanamuoto eroaa kuitenkin merkittäväällä tavalla 10 §:n kiihottamisrikoksen tekotavoista. Kiihottamisrikoksen tekomuoto "pitää yleisön saatavilla" on

nimenomaisesti säädetty jatkuvaksi rikokseksi (HE 317/2010 vp s. 40), jonka vanhenemisaika alkaa vasta, kun kirjoitus poistetaan yleisön saatavilta. Sanamuodoltaan uusi 10 b § taas lähestyy kunnianloukkausrikoksen sanamuotoa, jonka osalta korkein oikeus on linjannut syyteoikeuden vanhenemisajan alkavan jo yksittäisen kirjoituksen julkistamispäivästä (KKO:2024:3 k. 9 sekä 12-13). Käytännössä rikoksen vanhenemisajan alkamisessa voi siten olla eri rikoslajeissa useiden vuosien ero. Uuden 10 b §:n sanamuodon tai esitysluonnoksen perusteella ei voida kuitenkaan päätellä, mikä on lainsäätäjän tahto tältä osin; onko tarkoitus, että kyseessä on jatkuva rikos vai pistemäinen teko. Syyttäjälaitos katsoo, että tekotapojen kytkeminen kiihottamisrikoksen tekotapoihin olisi selkein tapa rinnastaa 10 § ja 10 b § asiallisesti toisiinsa. Lähestymistapa tunnustaisi myös sen tosiasian, että saatavilla pitäminen loukkaa vihapuheen kohdetta niin kauan, kunnes viesti poistetaan.

Kokonaan uuden 10 b §:n säätämiseen on päädytty, koska puitepäätöksessä 2008/913/YOS edellytetään, että säännöksellä annetaan suojaa paitsi väkivallan ja vihan kohteena oleville ryhmille, myös niihin kuuluville yksittäisille jäsenille. Mainittua täsmennystä ei ole kuitenkaan kirjoitettu ehdotettuun lakipykälään, vaan asia on mainittu ainoastaan sen perusteluissa. Täsmällisyysvaatimus ja laillisuusperiaate edellyttävät Syyttäjälaitoksen näkemyksen mukaan kuitenkin, että soveltamisalan laajennus yksityishenkilöihin tulisi kirjata lain tasolle. Rikosasian vastaajan on pystyttävä ennakoimaan, millaisilla reunaehdoilla hänen menettelyään arvioidaan. Kiihottamisrikoksella ei ole tyypillisesti katsottu olevan asianomistajaa, mutta uutta pykälää sovellettaessa asianomistaja-asema saattaa eräin edellytyksin täytyä. Sanotulla seikalla voi olla vaikutusta paitsi oikeusprosessin, myös mahdollisten korvausvaatimusten kannalta. Syyttäjälaitos ehdottaa, että uuden säännöksen sanamuotoa tarkennettaisiin esimerkiksi muotoon "omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan ryhmää tai sen jäsentä kohtaan".

Ehdotetun muotoilun "omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan sekä häiritsemään yleistä järjestystä" perusteella tunnusmerkistön täytyminen edellyttäisi kieltämisen, puolustelemisen tai vakavan vähätteleminen lisäedellytyksenä, että menettely olisi sekä omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan että häiritsemään yleistä järjestystä. Toisin kuin tekorikoksena pidettävässä kiihottamisrikoksessa "uhkaa, panettelee tai solvaa", olisi uudessa 10 b §:ssä kysymys seurausrikoksesta. Yllä mainittu seikka, samoin kuin molempien rajaavien lisäedellytysten yhtäaikainen täytyminen tulevat Syyttäjälaitoksen arvion mukaan supistamaan säännöksen tosiasiallista soveltamisalaa. Kuten perustelutekstin sivuilla 6 ja 23 todetaan, ei puitepäätöksessä kuitenkaan edellytetä tällaista yhtäaikaista supistavaa rajausta. Perustelutekstin valossa jää epäselväksi, millä perusteella rajoittavaan tulkintaan on ehdotetussa pykälässä päädytty.

Vielä Syyttäjälaitos toteaa, että kunkin rikoksen rangaistusasteikolla on keskeinen merkitys syyteoikeuden vanhenemisajan pituuden kannalta. Kiihottamisrikoksesta säädetty rangaistus on sakko - kaksi vuotta vankeutta, kun taas ehdotetun uuden 10 b §:n rangaistusasteikoksi esitetään sakkoa - yhtä vuotta vankeutta, perustelematta kuitenkaan eroa, vaikka säännösten motivaatiotausta on sama. Käytännön lainsoveltamisen näkökulmasta rangaistusasteikkojen eroavuudella on olennainen merkitys; kiihottamisrikos vanhenee viidessä vuodessa, kun taas uuden 10 b §:n mukainen rikos vanhenisi kahdessa vuodessa. Vanhenemisaikojen ero korostuu entisestään, jos kiihottamisrikos on ylempänä kuvatulla tavalla jatkuva ja vähättelyrikos alkaa vanhentua jo

julkaisemispäivästä. Syyttäjälaitos ehdottaakin, että 10 § ja 10 b §:n rangaistukset säädetään keskenään yhteismitallisiksi (sakko - 2 vuotta vankeutta).

Lopuksi Syyttäjälaitos ehdottaa, että perustelutekstissä viitattaisiin selvyyden vuoksi myös sananvapauslain 22 §:ään, jonka mukaan nyt säädettävään rikokseen voidaan sananvapauslaissa mainittujen edellytysten täytyessä kohdentaa myös verkkoviestin hävittämistä koskeva vaatimus.

Koivisto Ari-Pekka
Syyttäjälaitos

Mannerhovi Krista
Syyttäjälaitos